

как мнѣ, так сотенной старшинѣ и другим подкомандным к той предосторожности определѣним ходит опасно. Того ради о вишеписанном в генералную войсковую канцелярию в высокое разсмотрение покорнѣе представляем.

Сотник глуховский Дамян Туранский

Атаман глуховский Иван Янович

Войт глуховский Стефан Хмелник

1756 году августа 24.»

(ЦДІАК України, ф. 51, оп 3, № 13684, арк. 3–3 зб.

Оригінал).

ПОСИЛАННЯ

1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.historians.in.ua/index.php/en/doslidzhennya/2076-vadym-nazarenko-kvartyrne-pytannia-ta-hospodarska-dialnist-osobovohoskladu-rosiiskoho-harnizonu-m-kyieva-u-druhii-polovyni-xviii-xviii-st](http://www.historians.in.ua/index.php/en/doslidzhennya/2076-vadym-nazarenko-kvartyrne-pytannia-ta-hospodarska-dialnist-osobovohoskladu-rosiiskoho-harnizonu-m-kyieva-u-druhii-polovyni-xviii-xviii-st;); Назаренко В. Київський гарнізон у XVIII ст.: структура та функції / В. Назаренко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія. – 2013. – Вип. 4. – С. 48–50.; Сокирко О. Міста, фортеці, гарнізони. Фортифікаційно-оборонні стратегії в козацькому гетьманаті доби «мілітарної революції» // Місто: історія, культура, суспільство. – 2018. – № 2(4). – С. 89–113.

2. Бескровный Л.Г. Русская армия и флот в XVIII в. – М.: Воеиздат, 1958 г. – 662 с.

3. Белашов В.І. Глухів – столиця Гетьманщини (До Глухівського періоду історії України (1708–1782 рр.)). – Глухів, 2005, – 220 с.

4. Ленченко В. Столиця Гетьманщини Глухів за планами 18 століття // УАЩ Вип. 13/14, – К., 2010. – С. 223–240.

5. Центральний державний історичний архів України, м. Київ (далі – ЦДІАК), ф. 269, оп. 1, спр. 62, 9 арк.

6. ЦДІАК, ф. 269, оп. 1, спр. 13, 35 арк.

7. ЦДІАК, ф. 269, оп. 1, спр. 170, 6 арк.

8. ЦДІАК, ф. 269, оп. 1, спр. 470, 2 арк.

9. ЦДІАК, ф. 269, оп. 1, спр. 11000, 6 арк.

10. ЦДІАК, ф. 269, оп. 1, спр. 13, 35 арк.

11. ЦДІАК, ф. 51, оп. 3, спр. 175, 2 арк.

12. ЦДІАК, ф. 269, оп. 1, спр. 638, 8 арк.

13. ЦДІАК, ф. 269, оп. 1, спр. 579, 3 арк.

14. ЦДІАК, ф. 51, оп. 3, спр. 12085, 3 арк.

15. ЦДІАК, ф. 51, оп. 3, спр. 12468, 4 арк.

16. ЦДІАК, ф. 269, оп. 1, спр. 13030, 3 арк.

17. ЦДІАК, ф. 269, оп. 1, спр. 615, 4 арк.

18. ЦДІАК, ф. 269, оп. 1, спр. 580, 4 арк.

19. ЦДІАК, ф. 51, оп. 3, спр. 13684.

20. ЦДІАК, ф. 269, оп. 1, спр. 208, 3 арк.

21. ЦДІАК, ф. 51, оп. 3, спр. 1539, 3 арк.

22. ЦДІАК, ф. 51, оп. 3, спр. 2131, 6 арк.

Тарасенко І.Ю. Об отношениях между глуховцами и военными российского глуховского гарнизонного полка в первой половине XVIII в. (на материалах ЦДІАК України)

В статье на основе документальных источников раскрываются те аспекты проблемы взаимоотношений российского гарнизона в Глухове, которые до сих пор не привлекали внимание историков, а именно: конфликты между военными и местным украинским населением.

Ключевые слова: Глухов, гарнизон, солдаты, мещане, казаки.

Tarasenko I.Yu. On the relationship between the inhabitants of Hlukhiv and the military of the Russian Hlukhiv garrison regiment in the first half of the 18th century (based on materials from the Central State Historical Archives of Ukraine)

The article based on documentary source reveals the aspects of the relationship between the Russian garrison in Hlukhiv, which have not yet attracted the attention of historians, namely: conflicts between military and local Ukrainian populations.

Key words: Hukhiv, garrison, soldiers, citizens, Cossacks.

01.03.2019 р.

УДК 94(477.5)930.253

Я.В. Чернякова

АРХІВНИЙ ДОКУМЕНТ З ФОНДУ «ГЕНЕРАЛЬНА ВІЙСЬКОВА КАНЦЕЛЯРІЯ» (ЦДІАК)

У статті вперше публікується документ періоду Гетьманщини, адресований Данилу Апостолу, який на той час був гетьманом Лівобережної України. Мова йде про місцезнаходження в Глухові ратуші та перенесення її в інше приміщення. Документ зберігається у Центральному державному історичному архіві України, м. Київ.

Ключові слова: Глухів, ратуша, гетьманська столиця, Миколаївська церква.

Документ, що публікується у цій статті, був віднайдений нами у фонді № 51 «Генеральна військова канцелярія» (1733) Центрального державного історичного архіву України, м. Київ [1]. На ці пошуки нас надихнула смілива версія, висловлена одним із глухівських істориків щодо місця підписання Глухівських статей Дем'яном Многогрішним у 1669 р. Він припустив, що таким місцем могло бути приміщення ратуші, у якій знаходились тогочасні органи місцевого самоврядування.

Відомо, що на час укладання Глухівських статей у Глухові існувала ратуша [2], але точного місця її розташування внаслідок відсутності достатньої джерельної бази поки що не встановлено. За допомогою архівного документа, про який йде мова у статті, можна здогадуватись, приблизно в якому місці у першій половині XVIII ст., принаймні у 1733 р., знаходилась глухівська ратуша. Це був приватний будинок неподалік Миколаївського храму.

Що стосується основного поняття, то ратуша – це орган міського самоврядування у низці європейських країн, а також будівля, де відбувалися його засідання. Саме в Україні XIV–XVIII ст. цим словом називали орган міського самоврядування в містах, які не мали магдебурзького права. Простими словами це – споруда, в якій перебувала міська влада. Будівля ратуші, зазвичай, була чотирикутною в плані, мала вежу, яка інколи стояла окремо. Як правило, така споруда відносилась до найважливіших громадських традиційно пишних збудованих і оздоблених будинків міста.

Управління малих містечок зосереджувалось у ратуші, на чолі якої стояв городовий отаман. Ратуша знаходилась у віданні загальної козацької влади в краї. Мешканці ратушних міст сплачували податки до гетьманської скарбниці. Вони були зобов'язані виконувати й інші повинності, зокрема, здійснювати власними силами охорону міста, сплачували кошти на різноманітні громадські потреби. Міське населення поділялося на міську аристократію (заможних купців, власників майстерень), середню верству, яку становили ремісники і торговці, міські низи [3].

У містах Лівобережжя та Центральної України термін «ратуша» практично не використовувався. Варто відзначити, що під впливом різних подій більшість ратуш зазнала змін, багато з них набули нового вигляду. Тим не менш, вони є невід'ємною складовою у державотворенні і управлінні України [4, с. 138].

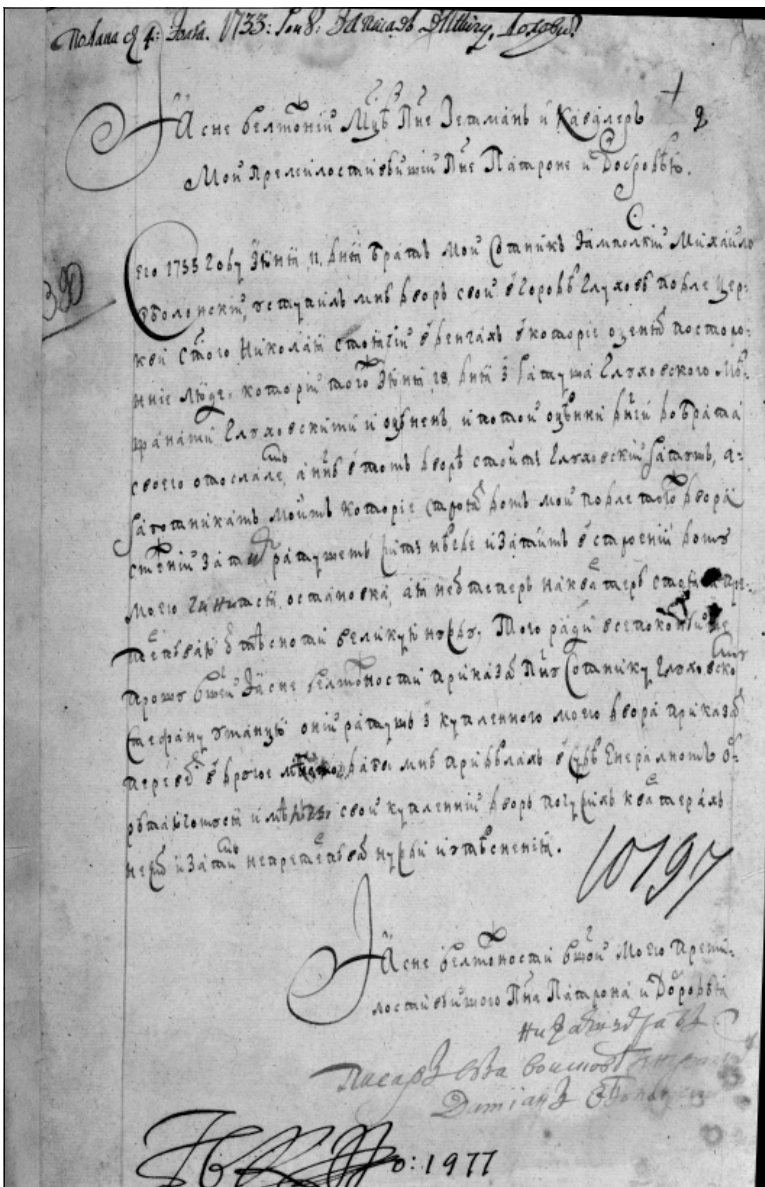

Рис. 1. Титульний аркуш супілки писаря Генерального військового суду Даміана Оболонського

Мандрівник Іоан Лук'янов у 1702 році написав свої враження від Глухова: «...Здания в нем преузрочатые, светлицы добрые; палаты в нем полковника Миклашевского – зело добрые; ратуша зело добра и рядов (лавок) много; церквей строящихся много. Девичий монастырь предивный зело; соборная церковь добрая очень... Очень зело лихоманы холлы затейливы до хоромного строительства, в малороссийских городах другого едва ли такого города найти, лучше Киева зданиями и житием» [5].

Саме 1708 рік став переломним для Глухова. Після переходу Івана Мазепи на бік шведського короля Карла XII, за наказом Петра I резиденцію гетьмана переносять до Глухова. 6 листопада 1708 року на головній площі міста – Радному майдані – урочисто обирається новим гетьманом Іван Скоропадський. З цього часу починається «Глухівський період історії України» [6, с. 32], що охопив май-

же все XVIII ст. (1708–1782). За цей час місто було резиденцією гетьманів І. Скоропадського (1708–1722), Д. Апостола (1727–1734), К. Розумовського (1750–1764), місцеперебуванням першої Малоросійської колегії (1722–1727). В ньому знаходились Гетьманський уряд (1734–1750) і Друга Малоросійська колегія (1764–1782).

Підтверджуючи свій столичний статус, колишній сотенний Глухів значно розширив свої кордони, змінив план, швидко розбудувався і у другій половині XVIII ст. перетворився у видатне європейське місто. Ратуша та інші урядові споруди розміщувались в південній і південно-східній частинах Соборної площі, яка мала великі розміри і ділилася на дві зони: північну – торгіву і південну – адміністративну.

Наведений нижче документ щодо місцезнаходження ратуші в Глухові подано мовою оригіналу зі збереженням стилістики та орфографії того часу. Він є цінним доповненням до джерельної бази у вивченні історії міста.

Дело Подоношенію Пісара Суда військового Генерального Даміана Оболонского с прошенієм о переведеніи з дому Его ратуши в другое по усмотренію место

1733 года

Поданая 4: Июля. 1733: года: Записал ... Голови.

Ясне Вельможній Мць Ты Гетмань и Кавалерь Мой Премілоствейшіи Ты Патроне и Добродею.

Сего 1733 году июля, 12, дня брать Мой Сотник Ямпольскій Михайло Оболонскій, уступил мне дворъ свой в городе Глуховъ подле Церкви Стого Николая стоячій в денгах в которіи оценили посторонніи люде, которій того ж июля, 18 дня з ратуша Глуховского мешчанамі Глуховскіми и оцень, и потой оцнкі денгі добрата своего отослалъ, а ... в томъ дворе стоить Глуховскій ратушь, а работникамъ моимъ которіе строят домъ мой подле того ж двора смежній за тимъ ратушемъ жить негде и за тимъ в строеній дому моего чинится остановка, а я ... теперъ наквартире стоят.... в тесноті великую нужду. Того ради всепокой... прошу втеи Ясне велможности приказа Пану Сотнику Глуховскому Стефану Уманцю оній ратушь з купленного моего двора приказа перевел в другое место дабы мне пріделахъ в Суде Генералнотъ об. и ме... свой купленний дворъ почужихъ квартахъ неже и за тимъ ... нужди и утесненія.

Ясне велможности втой Моего Премилостивейшого Пана Патрона и Добродея.

Підпис (нерозбірливо).

Писарь (нерозбірливо).

Даміанъ Оболонскій.

Пане Сотніку Глуховській

Суда войскове Генералне Пісарь, Пане Даміань Оболонській чрез поданную Этою сего іюля 4 дня ... объявилъ, что брать Его Сотникъ ямпольскій Михайло Оболонскій уступилъ Ему Дворъ свой в городе Глухов подле церкви Стого Николая стоячий в денгах, которіе оценили посторонніе люде, которых того ж іюля, з ратуша Глуховскіми мещанами Глуховскіми и оценень, и потой оценкі денгі до брата Своего потраченых Міхайла Оболонского отослалъ, ... тотъ дворъ затим Глуховскіми ратушомъ, а работнікомъ его Пана Даміана Оболонского которій строилъ домъ Его подле того ж двора смежній за тѣмъ ратушемъ жить негде изатимъ устроений дому Его чиніться остановка, а онъ теперъ наквартире стоячи ... вчасності великую нужду и в томъ онъ Пан Даміань Оболонскій просилъ Нашего разрешенія и указа. Прото Предлагаеть объявить: вѣть означенній Глуховскій ратушъ з купленного Его Пана Оболонского Двора приказаль приоб... тею, дабы ему приделахъ в Суде войсковомъ Генеральномъ обретаю имеючий купленній дворъ а ни почужихъ кватерахъ не в... изатимъ не ... нужди и утесненіяхъ Приказуем... Глухова іюля ... 1733: году.

Підпис (нерозбірливо).

Підпис (нерозбірливо).

Підпис (нерозбірливо).

Підпис (нерозбірливо) [1, арк. 1–2].

ПОСИЛАННЯ

1. Центральний державний історичний архів України, м. Київ, ф. 51, оп. 3, спр. 4390.
2. До 350- річчя укладення Глухівських статей та обрання на гетьманство Дем'яна Ігнатовича (Многогрішного). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://cdiak.archives.gov.ua/v_350_Hlukhivski_statti_hetmanstvo_Demyana_Mnohohrishnoho.php.
3. Романишин Н.Ю. Український народ за доби Руїни та на теренах Лівобережної Гетьманщини. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.naiuu.kiev.ua/books/history/material/navmat/tema_4/lekcia.html.
4. Гуржій О.І. Ратуша // Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол.: В.А. Смолій (голова) та ін. Інститут історії України НАН України. – К.: Наукова думка, 2012. – Т. 9. – Прил. – 929 с.
5. Терлецький В. У Глухові, у городі... – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://hlukhiv.com.ua/articles/history/u_gluhovi_gorodi.html.
6. Белашов В.І. Глухів – столиця гетьманської і Лівобережної України. – Глухів, 1996, – 143 с.

Чернякова Я.В. Архивный документ из фонда «Генеральная военная канцелярия» (ЦГИАК)

В статье впервые публикуется документ периода Гетманщины, адресованный Даниилу Апостолу, который в то время был гетманом Левобережной Украины. Речь идет о месторасположении в городе ратуши и переносе ее в другое место. Документ хранится в Центральном государственном историческом архиве Украины (г. Киев).

Ключевые слова: Глухов, ратуша, гетманская столица, Николаевская церковь.

Cherniakova Ya.V. Archive document from the General Military Chancellery Foundation (TSDIAK)

In the article a document of the Hetmanate period, addressed to Danylo Apostol, who was Hetman of the Left Bank of Ukraine at that time, is published at first time. It is about placing in the town hall and transferring it to another discretionary place. The document is stored in the Central State Historical Archives of Ukraine (Kyiv).

Key words: Hlukhiv, Town Hall, Hetman's Capital, Nicholas Church.

24.03.2019 р.

УДК 930.22929.52 Бортнянський«17/18»

о. Ю.А. Мицик

КІЛЬКА АРХІВНИХ ДОКУМЕНТІВ ДО ІСТОРІЇ СІМ'Ї КОМПОЗИТОРА ДМИТРА БОРТНЯНСЬКОГО

У даному повідомленні наводяться тексти чотирьох недрукованих раніше архівних документів щодо роду Бортнянських і біографії батька великого українського композитора, уродженця Глухова Дмитра Бортнянського – Стефана.

Ключові слова: Глухів, Гетьманщина, Бортнянський, композитор, архів, біографія.

Біографії українських композиторів XVIII ст. рясніють «білими плямами» через брак джерел. На цьому тлі краще виглядає життєвий шлях «українського Моцарта» – Дмитра Бортнянського (1751–1825), який висвітлений у досить значній кількості документів. Безперечно, свою роль тут відіграло те, що більшу частину життя композитор провів у Петербурзі, де обіймав досить високу посаду: капельмейстер, а потім і директор Придворної співацької капели. Десять томів музичних творів Бортнянського були видані за участі П. Чайковського у 1881–1882 рр., у XX ст. побачили світ його листи до імператриці Марії Федорівни, його творчість і біографія аналізувалася рядом спеціалістів [1]. Однак, залишається ще багато невідомого як в біографії Бортнянського раннього періоду, так і його батьків та родичів. Завдяки знахідкам В. Іванова в ЦДІАУК (Центральний державний історичний архів України у Києві) ця сторінка біографії композитора дещо прояснилася. Хоча деякі важливі факти з історії роду всесвітньо відомого композитора були переказані В. Івановим [2, с. 11–14.], однак тексти відповідних документів залишаються невідомими читачам. Щоб ліквідувати цю прогалину ми й подаємо основні документи.

Перш за все наводимо чолобитну-скаргу батька Дмитра Бортнянського – Стефана, ще коли він був глухівським міщанином. Цей документ було розміщено на сайті ЦДІАУК, але враховуючи те, що небагато хто зможе прочитати український скоропис XVIII ст., ми публікуємо його тут. Стефан скаржиться на те, що в червні 1750 р. під час Петропавлівського ярмарку в Глухові його безпричинно побив глухівський житель і козак Глухівської сотні Яків Котляренко. Відзначимо, що згідно з реєстром ярмарків 1756 р., у Глухові тоді існувало 4 ярмарки [3, с. 300], але жоден не припадав на день св. Петра й Павла. Можливо цей ярмарок скасували, але ймовірно випадок, описаний у документах, відбувся під час звичайних торгів, які проводились у Глухові двічі на тиждень (у понеділок і п'ятницю).

У свою чергу 16(5) липня Котляренко подав зустрічну чолобитну-скаргу, яка зовсім невідома дослідникам. У ній Котляренко, як і слід було чекати, подає іншу версію подій, у котрій заперечує факт побиття ним Бортнянського і робить його винуватцем конфлікту. Зараз немож-